

En ko i det fri bruger tre meter på at dreje. Det tydeliggør betydningen af god plads for en ko. Vi kan naturligvis ikke imødekomme sådanne pladskrav i vore stalde, men vi kan have det med i overvejelserne ved nybyggeri og ombygning. Arkivfoto.

af INGER BOYSEN, kvægfagdyrlæge, Dyrlægegruppen Skjern Å-Videbæk

Hvis dine køer kunne vælge frit

Hvis vi vil forstå dyrene og deres adfærd, er det altid en god ide at gå tilbage og se på, hvordan de levede og opførte sig i naturen oprindeligt.

Kendskab til køernes naturlige adfærd kan hjælpe os i vores management, staldindretning og fodring. Det er viden, som vi måske ikke bruger direkte i det daglige, men som kan være godt at have i baghovedet.

Vi kan i øvrigt bruge den ved fejlfinding og til korrektioner, når der er problemer.

Naturlig adfærd i stalden

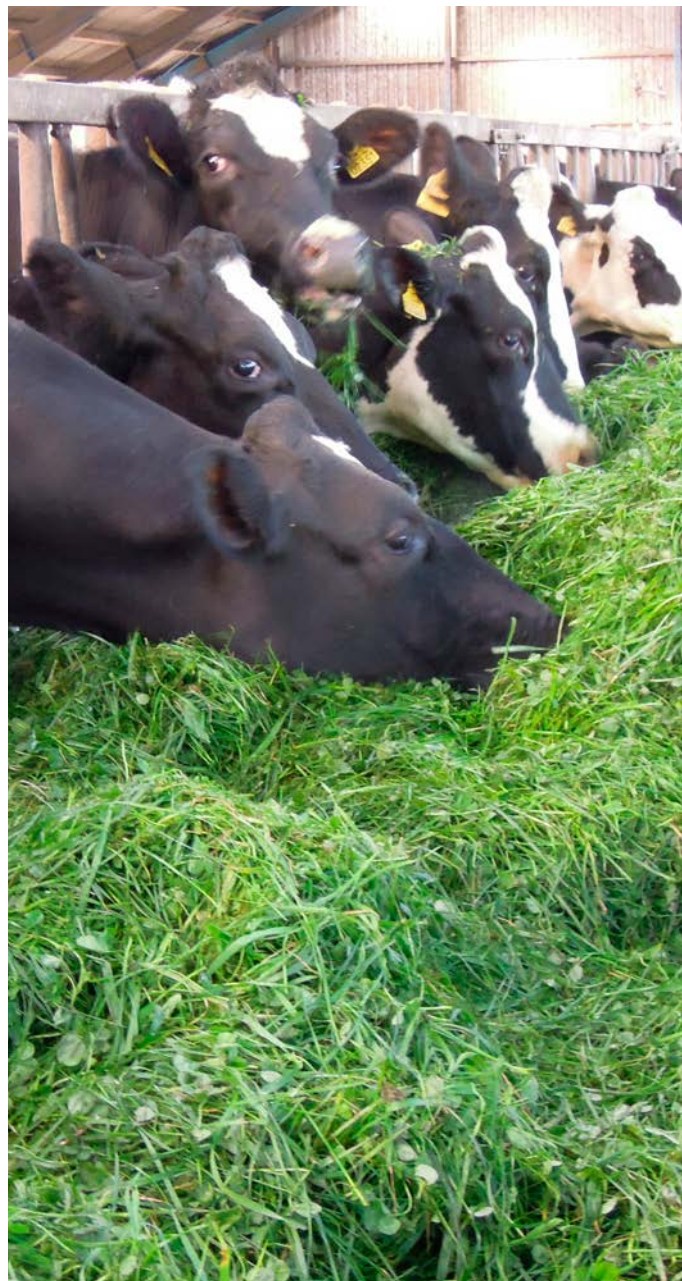
Der er mange praktiske eksempler på naturlig adfærd, der er rele-

vant i stalden, og som vi måske/måske ikke kan bruge, men som vi i hvert fald kan være bevidste om.

Kvæg søger mod lys og undgår helst at nærme sig områder med mørke. Malkestald og foderbord skal derfor være mere oplyste end øvrige staldområder. Gerne direkte sollys.

Omvendt søger køer, der skal kælte, mod mørke afskærmede områder, hvis de har den valgmulighed.

Køer kan bedst lide at gå ligeud, når de bevæger sig fremad.

Du går aldrig fejl af at fodre med græs, idet du følger naturens principper.

Hav derfor så få 90 graders vinkler på drivveje, returgange og andre gange som muligt. Når koen drejer i disse passager, giver det et unaturligt vrid i kloven, og det belaster klovhornet og udfordrer det elastiske ophæng i kloven.

Det er i øvrigt tankevækkende, at en ko i det fri bruger tre meter på at dreje. Det tydeliggør betydningen af god plads for en ko. Vi kan naturligvis ikke imødekomme sådanne pladskrav i vore stalde, men vi kan have det med i overvejelserne ved nybyggeri og ombygning. Det kan spille ind på vores prioriteringer.

Tag hensyn i den daglige management

Kreaturer er meget nysgerrige, men også meget bange for nyt. Det kræver for eksempel lang tids tilvænnning, hvis indgangen til malkestald eller robot ændres ved frostsikring. Men vi kan også udnytte nysgerrigheden, hvis vi vil tiltrække køernes opmærksomhed på nye faciliteter eller fodertilskud.

Kvæg har en veludviklet lugtesans og er specielt følsomme over for stresshormoner og feromoner. De kan lugte det på lang afstand, hvis medarbejdere og folk i stalden er fortravlede eller

ophidsede. Det er dårlig dyrevelfærd, og det besværliggør vores omgang og arbejde med dyrene. I øvrigt påvirker det produktionen negativt.

Kvæg er særligt følsomme over for elektriske ladninger i inventar, installationer med videre. Krybestrøm i staldene er et stigende problem, og der er mange årsager til det. Der mangler viden om emnet, og Seges arbejder for tiden på at finde årsager og løsninger.

Kvæg er sociale dyr. De bliver tillidsfulde, når vi omgås dem meget, rører ved dem og taler til dem. Vi formidler tryghed for dyrene. Du får en rar malkeko, hvis du har håndteret hende meget som kalv og kvie, og hvis du forbereder hende på livet som ko ved at berøre og tjekke yver i god tid før kælvning.

Hvis du nærmer dig dyrene frontalt, opfatter de det i princippet som angreb, især hvis du retter blikket mod dem. Det benytter vi os af, når vi vil stoppe dem i at gå en bestemt retning. Hos kvæg er boven det neutrale område, når vi nærmer os dem og skal samarbejde med dem.

Kvæg er flokdyr, og de opretter hierakier. Hvis det er muligt, bør du undgå at flytte en eller to køer ad gangen til en ny gruppe.

Ensilagen og det friske græs - hvad foretrækker du?

Af hensyn til hierakiafklaring og stress er det en fordel at flytte en gruppe af køer ad gangen. Daglige flytninger medfører, at der er konstant uro hos dyrene.

Frisk græs går man aldrig fejl af

Græs er kvægets naturlige foder, og dets stofskifte er optimeret efter dette. Du går derfor aldrig fejl af det, hvis du fodrer med græs, idet du følger naturens principper. Hvis du for eksempel har problemer med toksiner og varme i foder, der er forurennet med svampe eller bakterier, kan du med fordel erstatte noget af problemfoderet med græs. Det er vigtigt at pointere, at jo mere græs, du fodrer med, jo sundere vom og ko får du.

I den forbindelse vil jeg nævne et nyt koncept med fodring med langt frisk græs på stald. Det er et interessant alternativ eller supplement til ensilering. I vores praksis har en landmand, Jørgen Søndergaard Madsen, Stensbovej, Fæster ved Skjern, startet et ambitiøst projekt med fodring med langt frisk græs. Han har købt en speciel vogn i Irland til at høste græsset.

Ifølge Jørgens erfaringer æder køerne store mængder af det friske græs, også selv om det er vådt. For at sikre den maksimale foderoptagelse er det vigtigt, at der er tale om kløvergræs ifølge Jørgen. Konceptet beskrives i en anden artikel her i bladet. Her er inddraget fodringsøkonomiske og praktiske aspekter ved denne fodring, og det vil jeg ikke komme nærmere ind på. Mit fokus er her den sundhedsmæssige vinkel.

Ved snitning opstår der skade på cellevæggene, hvor græsstråene klippes over, og der tabes lidt næringsværdi ved hvert snit. Ved det lange græs er der ikke næringsstoffab, og alle cellevægge er intakte. Det giver den bedst mulige fordøjelse og foderudnyttelse for koen.

Generelt gælder det desuden, at tabet ved omsætningen i koen er mindst ved fodring med friske fodermidler i modsætning til konserverede/ensilerede. Ved hver proces, der er involveret, fra høst af et fodermiddel til det ligger foran koen, er der tab og risiko for, at noget går galt (ved ilægning i stak, lagring, udtagning, mixing og udfodring).

Der er således mange sundhedsmæssige fordele ved fodring med langt frisk græs. Og køerne er vilde med det. Se video på Bovis hjemmeside.

Den ideelle verden og virkeligheden

I det ovenstående har jeg præsenteret de ideelle forhold for en ko. Der er naturligvis mange andre aspekter med hensyn til praktiske forhold og økonomi, der spiller ind på, hvordan tingene er indrettet og kan indrettes.

Men vi kan arbejde i den retning, som er naturlig for koen. Det går vi aldrig fejl af.

Evolutionær udvikling

Fra naturens hånd er kvæg byttedyr. De levede oprindeligt ude på stepperne, og deres foder bestod hovedsagelig af græs, og hvad de ellers kunne finde af grønt og frugter. Da kvæg som sagt er byttedyr og ikke løber så hurtigt som hjorte og gazeller, var de meget udsatte for rovdyrangreb, når de gik og græssede. Derfor skulle tiden på græs minimeres, foderudnyttelsen maksimeres og fordøjelsen ske andetsteds. Det er sandsynligt, at vom- og drøvtygningsfunktionen oprindeligt er udviklet i den sammenhæng. Via drøvtygningen udnyttes foderet populært sagt to gange. Kvæg kan desuden nedbryde og udnytte plantedele, der er ufordøjelige for andre dyrearter, i vommen.

For at værne sig mod rovdyr gik kvæget desuden sammen i flokke. Det indebærer, at de synkroniserede deres adfærd og døgnrytme. De åd på samme tid og hvilede på samme tid. De foretrak at æde ved solopgang og ved solnedgang. Efter at have ædt trak kreaturerne sig tilbage til skovbryn og anden bevoksning, hvor de var i ly og læ og kunne drøvtygge i fred.

Dybtliggende strukturer i hjernen (hypothalamus, amygdala, hypofysen og koglekirtlen) styrer blandt andet døgn- og årstidsrytme, foderoptagelse, yngelpleje, reproduktion og stressreaktioner som "fight or flight". De bagvedliggende mekanismer og typer af adfærd er meget gamle i evolutionær sammenhæng. De er dermed meget basale og ændrer sig ikke. De har været med til at sikre artens overlevelse.